

LLENGUA CATALANA I IDENTITAT SOCIAL A LA FRANJA D'ARAGÓ

Javier GIRALT LATORRE
Universitat de Saragossa

1. L'ESCENARI: LA FRANJA D'ARAGÓ I LA SEVA POBLACIÓ

La Franja d'Aragó és un territori d'uns 225 km de llarg i 15-30 km d'amplada (segons els punts que es prenguin com a referència), que va des dels Pirineus (Osca) fins als Ports de Beceit (Terol) i s'ubica a l'àrea oriental d'Aragó, fent frontera amb Catalunya i el País Valencià (en el seu extrem pel sud). Està habitat per unes 43.000 persones, les quals, entre d'altres, tenen la peculiaritat d'utilitzar formes dialectals de la llengua catalana en la major part de les seves interaccions quotidianes. Diversos estudis certifiquen que gairebé el 100% de la població autòctona té la capacitat de parlar i entendre el català, però només un 60% és capaç de llegir i al voltant d'un 35% d'escriure en aquesta llengua. Cal tenir present, a més, que la Franja es defineix estrictament per la seva catalanitat lingüística: tan sols es consideren pobles de la Franja els municipis aragonesos que parlen català, encara que històricament mai no han constituït una entitat comuna ni han tingut cap relació específica entre si, excepte el fet de formar part d'Aragó des de la fundació del regne cap al segle XIII fins als nostres dies. I l'única peculiaritat que permet de considerar els seus habitants com un grup diferenciat de la resta d'aragonesos és la llengua que parlen: el català, usat en la pràctica totalitat de situacions comunicatives verbals de cada dia, afirmació que, d'altra banda, està avalada per tots els estudis lingüístics, filològics i sociolingüístics que s'han desenvolupat fins avui amb una metodologia científica, tot i que encara hi ha reticències a acceptar aquesta evidència i grupuscles que la neguen.

Arribats a aquest punt, cal qüestionar-se si això és suficient per a crear identitat social entre la gent que viu a la Franja, perquè hi ha una sèrie de factors que dificulten la construcció d'una identitat comuna prou forta al voltant de la llengua catalana com a element característic d'aquest territori aragonès. L'objectiu d'aquesta contribució¹ és mirar de concretar aquests factors als quals acabem de fer al·lusió, per tal d'entendre els en-

1. En aquest text reproduïm la conferència que vam pronunciar el 13 de desembre de 2013 davant els membres de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans en la seva reunió ordinària. Volem regraciar-los sincerament aquesta oportunitat i l'acollida dispensada.

trebancs que impedeixen que la llengua catalana jugui un paper primordial entre la població de la Franja a l'hora de forjar aquesta identitat col·lectiva.²

2. LIMITACIONS DEL CATALÀ COM A ELEMENT IDENTIFICADOR A LA FRANJA D'ARAGÓ

La resposta a la pregunta anterior ha de ser obligadament negativa, almenys si no volem simplificar excessivament la realitat que hom viu a la Franja d'Aragó. Certament, no es pot negar que el fet de tenir el català com a llengua materna, per si mateix, pot produir condicions essencials per a construir complicitats mútues. Però, també és cert que compartir aquesta llengua no es una condició determinant a l'hora de crear identitat col·lectiva a la Franja, malgrat ser-hi necessària. Examinarem, a continuació, per quines raons.

2.1. DIVERSITAT TERRITORIAL I SOCIOECONÒMICA

La primera evidència constatable és que els habitants de la Franja no tenen la percepció, avui dia, de pertànyer a un mateix territori definit per límits lingüístics. La Franja no és viscuda per ells com una unitat homogènia, cosa que dificulta el fet de compartir una identitat comuna que els diferenciï dels altres aragonesos. És per això que cal reconèixer que la Franja no és una realitat geogràfica, històrica, administrativa o econòmica tangible.

Des d'un punt de vista geogràfic, és un territori divers, sense continuïtat entre un nord de muntanya alpina, un centre constituït per les planes fluvials de la depressió de l'Ebre i un sud de relleus propis del Sistema Ibèric central, amb un clima i una vegetació mediterrànica. Històricament, la complexitat s'accentua encara més, com a conseqüència de la diferència temporal en la incorporació de les diferents zones a l'antic regne d'Aragó. Tampoc no existeix des d'una perspectiva administrativa, perquè manca d'una demarca-

2. Són diversos els estudis que s'han ocupat de la situació sociolingüística del català a la Franja d'Aragó. Per a la preparació d'aquest text, a banda de l'experiència personal, han estat fonamentals els títols següents: MARTÍN ZORRAQUINO, María Antonia *et alii* (1995): *Estudio sociolingüístico de la Franja Oriental de Aragón*, 2 vols. Zaragoza: Universidad de Zaragoza-Gobierno de Aragón; ESPLUGA, Josep / CAPDEVILA, Arantxa (1995): *Franja, frontera i llengua. Conflictes d'identitat als pobles d'Aragó que parlen català*. Lleida: Pagès Editors; SISTAC, Ramon (ed.) (2003): *De fronteres i mil·lenis: la Franja, any 2001*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans; SOROLLA, Natxo (2003): «El català a la Franja. Any 2003», *Revista Ripacurtia*, 3, p. 239-253; SISTAC, Ramon (2004): «El català i la Franja. Mite i realitat», *Serra d'Or*, núm. 530, p. 23-26; ESPLUGA, Josep (2005): *Planeta Franja. El trencaclosques del català a l'Aragó*. Lleida: Pagès Editors; FORT, Maria Rosa (2007): «Sociolinguistics on the Aragon-Catalonia border», *Spanish in Spain: The Sociolinguistics of Bilingual Areas. International Journal of the Sociology of Language*, 184, Berlin-New York, p. 109-119; ESPLUGA, Josep (2008): *Com embolicar la Franja amb una fulla de pi*. Calceit: Associació Cultural del Matarranya; Institut d'Estudis del Baix Cinca; GIRALT, Javier (en premsa): «Dir les coses pel seu nom: català o aragonès oriental?», *Treballs de Sociolingüística Catalana* (acceptat per a edició: 04-09-2013).

ció definida. Cal saber que l'única comarca íntegrament catalanoparlant que abraça la Franja és la del Matarranya, mentre que la resta del territori comprèn poblacions de llengua catalana incloses en comarques on també hi ha municipis de parla exclusivament castellana.

En el vessant econòmic, és també difícil justificar l'existència de la Franja, ja que, a grans trets, podem distingir-hi tres zones independents. La primera seria l'àrea de la Ribagorça, caracteritzada per uns fluxos de mobilitat que es dirigeixen cap a Graus i Barbastre, per un costat, i cap al Pont de Suert i Lleida, per un altre, amb una economia basada en la ramaderia, l'agricultura i el turisme. La segona àrea estaria formada per la Llitera i el Baix Cinca, caracteritzada per intensos fluxos de mobilitat cap a Lleida —però també cap a Montsó i Binèfar en el cas de la Llitera—, una agricultura intensiva amb predomini del regadiu i explotacions ramaderes. Les relacions de la Llitera amb la Ribagorça són febles, però encara ho són més amb el Baix Cinca, atès que entre Tamarit de Llitera i Saidí hi ha una vasta extensió de terres deshabitades que han impedit unes relacions més intenses, que haurien estat afavorides per tenir formes de vida molt semblants. La tercera àrea abastaria les poblacions catalanoparlants de les comarques del Baix Aragó-Casp (Favara, Faió, Maella, Nonasp) i del Baix Aragó terolenc, a més de tota la comarca del Matarranya, zona que es caracteritza per uns fluxos de mobilitat més intensos cap a ciutats aragoneses (Alcanyís, Casp i Saragossa), però també cap a la veïna Terra Alta, i menys cap a Tortosa i Reus, amb una activitat econòmica basada en l'agricultura i la ramaderia de secà, i amb un incipient desenvolupament del turisme. Els contactes d'aquesta zona amb les anteriors són pràcticament inexistents.

Per tant, podem concloure que tots aquests condicionants i, sobretot, el fet que les relacions socioeconòmiques entre aquestes tres àrees siguin escasses (però tot el contrari amb poblacions de comarques veïnes, tant d'Aragó com de Catalunya), no afavoreixen la consideració de la llengua catalana com a element identificador entre la població franjolina.

2.2. EL NOM DEL TERRITORI CATALANÒFON I LA SEVA EXTENSÍO

S'ha d'acceptar igualment que la gran majoria dels habitants de la Franja desconeixen on es parla català dintre d'Aragó (és a dir, quines comarques tenen poblacions catalanoparlants). Aquest desconeixement pot explicar-se per dues causes, bàsicament. D'una banda, perquè, com ja hem assenyalat, hi ha obstacles geogràfics, històrics, socials i econòmics que dificulten que la gent pugui fer-se una idea de l'abast de la zona catalanòfona d'Aragó a través de la seva experiència personal. I, d'una altra, perquè el concepte de Franja és molt recent, s'inventa i es promou des de fora del territori (primer des de Catalunya i després fou assumit a l'Aragó), i és probable que trigui molt de temps a arrelar entre els residents d'aquest territori. No obstant això, val a dir que en els darrers anys els mitjans de comunicació catalans han contribuït força a l'expansió del concepte Franja (sobretot TV3 amb l'espai informatiu meteorològic, i la premsa de Lleida amb suplementes dedicats específicament a la zona). No s'ha d'oblidar tampoc la important tasca duta a terme per les associacions locals en defensa de la llengua catalana, encarregades, a més, de mantenir-la viva en el seu vessant cultural.

Posar nom al territori mitjançant la generació d'un nou topònim ha estat, des del nostre punt de vista, un pas important envers la creació d'una identitat col·lectiva, perquè el fet que hi hagi una denominació comuna és un factor clau per tal de promoure la identificació dels habitants amb aquell territori. Però, actualment, aquesta identificació només es pot qualificar, en el millor dels casos, de feble.

D'altra banda, crida l'atenció que el terme «Franja» hagi canviat el seu valor semàntic en l'apropiació que se n'ha fet a l'Aragó, en el sentit que ha passat a designar tota la perifèria oriental de la regió aragonesa, independentment de la llengua que s'hi parli. Es constata que, des de la premsa aragonesa (i fins i tot des de la nacional), s'usa el mot «Franja» per a referir-se als pobles situats a l'est d'Aragó, tant catalanoparlants com castellanoparlants; així ha succeït, per exemple, quan s'ha tractat el conflicte sorgit al voltant dels béns de les parròquies aragoneses que pertanyeren a la diòcesi de Lleida. Aquest fet també contribueix a reduir el pes que la llengua ha de tenir en la configuració de la identitat col·lectiva al voltant del concepte de Franja i, per tant, del català com a llengua pròpia.

2.3. DIVERSITAT DIALECTAL

Un altre condicionant que cal tenir en compte a l'hora d'analitzar el paper que juga el català en la identitat de la gent de la Franja és la diferència que hi ha entre les varietats dialectals que s'hi parlen i també amb les més properes de Catalunya. Aquesta circumstància és percebuda perfectament pels parlants i impedeix que hi hagi consciència d'unitat lingüística. I alhora adverteixen llunyania de la norma estàndard, perquè aquesta no incorpora solucions que han estat considerades des de sempre com a característiques plenament identificadores, a les quals hom no pot renunciar. Això, òbviament, dificulta que la gramàtica i l'ortografia normatives siguin reconegudes com a pròpies.

Per tant, la fragmentació dialectal fa que disminueixi la identificació de la llengua autòctona amb el català, cosa que és aprofitada hàbilment pels sectors socials d'Aragó contraris al català per tal de generar confusió. El rebuig de la norma estàndard ha estat —i està— especialment generalitzat entre la població adulta, la qual es nega a acceptar com a catalana la llengua materna, i aquesta actitud s'accentua encara més en alguns erudits locals, la influència del quals s'ha manifestat amb força a l'hora de crear opinió sobre la identitat col·lectiva. Si repassem, per exemple, alguns dels treballs que han elaborat aquests erudits, entendrem perfectament aquesta afirmació. Usen sempre l'ortografia castellana per a reproduir les varietats catalanes de la Franja i les raons que addueixen es poden sintetitzar en dues: perquè volen facilitar la lectura i posar l'estudi a l'abast de tots els interessats; i perquè consideren que els parlars de la Franja són dialectes totalment independents de les llengües veïnes (a saber, castellà, català i aragonès). No hi ha dubte que això respon simplement a l'afany de remarcar allò que les varietats de la Franja tenen de diferent del català normatiu o literari i, en conseqüència, de justificar que aquestes varietats no pertanyen al diasistema del català. Cal subratllar, a més, que aquests criteris no han estat sociolingüísticament innocus, més aviat tot el contrari, ja que han servit d'argument els darrers anys del segle XX, i encara avui, per proclamar l'existència de l'anomenat «aragonès oriental», entès com el conjunt de parlars locals que s'usen a la Franja d'Aragó, i per

negar la seva catalanitat. Reproduïm a continuació les paraules d'Èctor Castro, ideòleg de la FACAO (*Federación de Asociaciones Culturales del Aragón Oriental*), escrites a la introducció d'una antologia de textos redactats en aquest suposat «aragonès oriental»:³

Además, esto llibret bol sé tamé un petit manual agón se mostre en argumens y testimonis científicos de l'autonomia y aragonesidat de la nostra llengua, ixa que familiarment sempre á recebit lo nom de chapurreat, y que llun de sé un terme despectibo e tot lo contrari, una denominació que ha marcat l'orgull de tindre una llengua propia, una manera de dí que nantros parlábem una llengua que no ere ni catalá ni castellá. Allabontes, ¿qué parlem? Sencillament aragonés, en la segua modalitat oriental.

Com es pot constatar, doncs, aquest «aragonès oriental» és concebut com una varietat més del diasistema de la llengua aragonesa, de la mateixa manera que l'aragonès septentrional conservat a les diferents valls pirinenques. Una hipòtesi pseudocientífica que ha estat avalada pel Govern d'Aragó amb l'aprovació de la *Ley 3/2013 de uso, protección y promoción de las lenguas y modalidades lingüísticas de Aragón*, com veurem després.

Afortunadament, les creences i les actituds mantingudes pels adults han estat abandonades per una bona part de la població més jove, la qual ha rebut classes de català a les escoles.⁴ Com a exemple podem esmentar la plataforma *Aragó pel català*, creada a la comarca de la Llitera després de l'aprovació de la nova llei de llengües d'Aragó el mes de maig de 2013 i constituïda fonamentalment per joves menors de 35 anys, una plataforma que organitzà diverses xerrades en algunes poblacions de la comarca, amb la participació de filòlegs i sociòlegs, per tal d'informar sobre la realitat lingüística de la Franja als seus conveïns.

2.4. VISIÓ EXÒGENA DE LA FRANJA

Un factor també decisiu a l'hora d'assumir la catalanitat lingüística és la visió que de la Franja es té des de fora del territori. Diverses investigacions socials vénen a demostrar que, tret d'algunes minories molt concretes, els habitants de la Franja es defineixen sense complexos com aragonesos; així ho va determinar ja l'estudi sociolingüístic de la Universitat de Saragossa dut a terme entre 1993 i 1994, remarcant, a més, que es tracta d'un sentiment de pertinença que no exclou que, en relació amb certs paràmetres, es puguin sentir igualment pròxims a Catalunya, sobretot per determinats costums.

3. *Antolochía Lliteraria en Aragónés (Oriental) (ss. XII-XXI). Escritos actuales de la chen de La Llitera*. Huesca: Associació Cultural Lliterana «Lo Timó», p. 6.

4. Cal assenyalar en aquest punt que la recerca sociolingüística de la Universitat de Saragossa posava en relleu que, a començaments dels anys noranta del segle passat, eren els joves els qui reconeixien majoritàriament la catalanitat lingüística dels parlars de la Franja, com a conseqüència d'una millor preparació acadèmica. Aquesta manca d'informació sobre la realitat lingüística d'aquesta àrea —materialitzada, sobretot, en la impossibilitat d'estudiar el català com a llengua pròpia— segueix generant conflictes quan no s'estableix una diferència prou clara entre la dimensió comunicativa i la dimensió simptomàtica (o identificadora) de la llengua, quan, en realitat, hauria de ser tot el contrari.

Tanmateix, els poders tradicionals d'Aragó han promogut uns símbols d'identitat col·lectiva aragonesa que dibuixen una imatge netament diferenciada i distant de Catalunya. En conseqüència, si els habitants de la Franja volen construir-se una imatge adequada en funció de les propostes formulades des d'Aragó, sovint es veuen obligats a amagar alguns dels trets bàsics de la seva realitat quotidiana (o fins i tot a renunciar-hi), com són la llengua o la proximitat cultural amb els seus veïns catalans. Només cal veure que, segons l'estudi sociolingüístic esmentat, el 70 % dels habitants de la Franja considerava que el seu parlar local era percebut negativament per la resta d'aragonesos. Això es tradueix en una reticència generalitzada a fer de la llengua catalana un element visible de la seva identitat social, ja que els suposa una penalització per part dels poders i l'opinió pública de la pròpia comunitat autònoma.

Així mateix, no s'ha d'obviar que els franjolins també perceben algunes actituds dels seus veïns catalans, encara que no tan negatives com les dels aragonesos. Segons l'estudi sociolingüístic citat, els habitants de la Franja noten que els catalans comprenen millor l'estatut dels parlars locals, però, alhora, han comprovat que els catalans tendeixen a mirar-los com a membres d'un altre grup, bàsicament pel fet de viure en un altre territori, sota l'òrbita d'un altre poder polític, tot i compartir moltes coses, fins i tot la llengua. El que sí resulta completament inacceptable per a la majoria dels habitants de la Franja és la tendència que es palesa en alguns sectors de Catalunya a considerar-los catalans pel simple fet de parlar català, perquè això atenta directament contra el sentiment aragonès que manifesten.

Estretament relacionada amb aquesta actitud està l'extrema prevenció que tenen els parlants en la comunicació amb desconeguts. Això suscita que, en aquests casos, s'opti pel castellà com a llengua inicial i que, tot i ser un catalanoparlant, de vegades es continui emprant el castellà en la conversa. Es tracta d'un comportament estratègic molt útil per a facilitar la vida quotidiana, però propicia alhora la pervivència de les actituds de diglòssia contràries a la llengua catalana.

D'altra banda, la instrumentalització que els parlants fan del nom que donen a llur varietat lingüística té igualment les seves arrels en aquestes visions exògenes que hom té de la Franja, ja que l'utilitzen per a diferenciar-se del català i d'allò que representa Catalunya, és a dir, per tal de no ser considerats catalans. Això succeeix davant els aragonesos, que, com hem assenyalat, els solen considerar catalans d'una manera pejorativa, i també davant els mateixos catalans, per tal de rebutjar aquesta etiqueta de «països catalans» emprada des d'una perspectiva geogràfica i administrativa, i no des d'una òptica exclusivament lingüística. Per aquest motiu són pocs els qui anomenen la seva llengua amb l'apel·latiu «català» i prefereixen, en canvi, la denominació tradicional *xapurreat* (la qual, com és sabut, implica en origen una valoració poc favorable de la llengua) o d'altres de més localistes (*lliterà*, *tamarità*, *fragatí*, *maellà*, etc.), malgrat reconèixer una major proximitat lingüística amb la llengua del Principat. En síntesi, podem dir que preval el principi de classificació territorial per damunt del principi de classificació lingüística.

3. L'ACTUACIÓ POLÍTICA SOBRE LA REALITAT LINGÜÍSTICA

3.1. DES D'ARAGÓ

L'obstinació dels habitants de la Franja —i també de la majoria dels aragonesos— per evitar a tota costa el nom de «català» resta reflectida igualment en la legislació que en matèria lingüística han desenvolupat el Govern i les Corts d'Aragó. L'actual estatut d'Autonomia (*Ley Orgánica 5/2007, 20 de abril, de reforma del Estatuto de Autonomía de Aragón*), de la mateixa manera que totes les versions anteriors de la norma institucional bàsica de la regió aragonesa, només parla de «las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón», segons es pot llegir a l'article núm. 7. Els polítics aragonesos, però, no han tingut mai gaire clar (o sí, cal qüestionar-s'ho) quin camí seguir en matèria de política lingüística i, com a resultat, tenim tots els tombos que les institucions aragoneses han donat en relació amb les llengües d'Aragó i en matèria de política lingüística regional.

Tot començà amb la Declaració de Mequinensa de 1984, en la qual els batlles de 17 municipis de la Franja reconegueren que la llengua catalana és la pròpia, i amb la implantació un any després de classes voluntàries de català als centres d'ensenyament locals. Des de llavors, han estat diverses les accions que s'han dut a terme, de les quals destacarem quatre:

a) L'actuació en 1996 d'una comissió que elaborà un dictamen sobre la situació de les llengües minoritàries de la regió (*Boletín Oficial de las Cortes de Aragón*, núm. 105, 21-03-1997), en el qual es reconeix la realitat multilingüe d'Aragó i, amb això, l'existència del català a la comunitat autònoma; també la necessitat d'una llei reguladora del tractament legal d'aquestes llengües i la seva cooficialitat en tots els àmbits socioculturals.

b) En 1999 s'aprovà la *Ley 3/1999, de 10 de marzo, del Patrimonio Cultural Aragonés* (*Boletín Oficial de Aragón*, núm. 36, 29-03-1999), en la qual s'explicita que català i aragonès són llengües pròpies de la comunitat aragonesa, que totes dues hauran de ser cooficials i, a més, que aquesta cooficialitat haurà de ser regulada per una llei de llengües.

c) Aquesta llei de llengües, després d'un intent frustrat en 2001, fou presentada pel Govern del PSOE en 2009 i aprovada per les Corts regionals el desembre d'aquell mateix any: *Ley 10/2009, de 22 de diciembre, de uso, protección y promoción de las lenguas propias de Aragón* (*Boletín Oficial de Aragón*, núm. 252, 30-12-2009). En aquest document es reconeix que el català i l'aragonès són llengües pròpies d'Aragó, malgrat no declarar-les cooficials; també es contempla la creació del *Consejo Superior de las Lenguas de Aragón*⁵ i d'una *Academia Aragonesa del Catalán*.

d) Amb el canvi de govern regional en 2011 va arribar la derogació de la llei de 2009 i la substitució per una altra aprovada el 9 de maig de 2013: *Ley 3/2013, de 9 de mayo, de uso, protección y promoción de las lenguas y modalidades lingüísticas propias de Aragón* (*Boletín Oficial de Aragón*, núm. 100, 24-05-2013). La crítica principal que pot fer-se al text de la nova llei és que no s'hi indiqui quines són les llengües d'Aragó. És inadmissible

5. Nomenat segons el Decret de 18 d'octubre de 2010, de la Presidència del Govern d'Aragó (*Boletín Oficial de Aragón*, núm. 208, 25-10-2010).

que una llei que pretén reconèixer la pluralitat lingüística de la regió i garantir als aragonesos l'ús de les llengües i les seves varietats diatòpiques, no concreti quines són aquestes llengües, diferents del castellà, òbviament, l'única declarada oficial. La llei evita donar el nom de cadascuna de les llengües de la comunitat autònoma i es limita a especificar simplement les zones on s'utilitzen. L'article núm. 5 del capítol II diu:

Además del castellano, lengua utilizada en toda la Comunidad Autónoma, a los efectos de esta Ley existen en Aragón: a) Una zona de utilización histórica predominante de la lengua aragonesa propia de las áreas pirenaica y prepirenaica de la Comunidad Autónoma, con sus modalidades lingüísticas. b) Una zona de utilización histórica predominante de la lengua aragonesa propia del área oriental de la Comunidad Autónoma, con sus modalidades lingüísticas.

De totes maneres, és interessant aquest article perquè ens dona certes claus per saber de què s'està parlant, encara que no ens aporti cap solució pel que fa a la denominació de les llengües citades. D'una banda, es pot interpretar que el legislador fa referència a dues llengües distintes, entenent que el qualificatiu «aragonesa» en ambdós casos únicament estableix la seva ubicació geogràfica. Però, d'altra banda, es pot entendre que els redactors de la llei estan parlant d'una única llengua aragonesa, constituïda per dos grans dialectes, el septentrional i l'oriental, en la línia del que defensen els qui neguen la catalanitat de la llengua de la Franja, com hem assenyalat. És a dir, un tronc lingüístic comú amb dues branques diatòpiques, de les quals neixen d'altres que corresponen a les «modalitats» de cada zona o població. A més, no podem deixar d'al·ludir als acrònims LAPAO (*lengua aragonesa predominante en el área oriental*) i LAPAPYP (*lengua aragonesa propia de las áreas pirenaica y prepirenaica*), apareguts ja abans de l'aprovació de la llei com a noms de les llengües d'Aragó. És clar que el text legislatiu no els inclou expressament, però, a través d'aquesta befa, que ridiculitza la llei i, per extensió, el govern regional aragonès, hom ha aconseguit cridar l'atenció de la societat sobre una qüestió més greu: l'absència de denominació de les llengües minoritàries de la comunitat autònoma, la qual cosa obeeix clarament al fet de no escollir el terme científic per anomenar-les i, més concretament, al fet de desterrar totalment el nom de català.

e) Com a resposta a la nova llei de llengües, vint-i-vuit alcaldes de municipis de la Franja signaren l'1 de juny de 2013 la *Nova Declaració de Mequinensa*,⁶ segons la qual assumeixen la catalanitat indiscutible de la llengua parlada a la Franja, demanen la derogació de la llei recentment aprovada, reconeixen l'autoritat filològica de la Universitat de Saragossa i de les institucions acadèmiques competents en la matèria, i es comprometen a defensar, mitjançant diverses accions, la denominació científica de la llengua i els drets dels seus parlants.

3.2. DES DE CATALUNYA

També hem de referir-nos al paper que les institucions polítiques catalanes estan jugant en aquest assumpte. És clar que, no només han estat totalment legítims, sinó també

6. Veg. <http://mequinensa.es/pdfs/1390215858.pdf>.

necessaris els comunicats que la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans ha publicat en relació amb la llei de llengües de 2013, com a institució que aconsegueix la funció d'acadèmia de la llengua catalana.⁷ Però, és diferent el cas de les declaracions d'alguns polítics, tant del govern català com del Parlament de Catalunya, perquè són viscudes pels aragonesos com a ingerències en les competències de les institucions legislativa i executiva d'Aragó. I no diguem ja si, a la qüestió lingüística, hi sumem altres problemes candents, com pot ser el conflicte dels béns de les parròquies aragoneses que van pertànyer al bisbat de Lleida, o el de la tergiversació de la història de la Corona d'Aragó en llibres de text escolars (per exemple, amb denominacions com *corona catalanoaragonesa* o *confederació catalanoaragonesa*). Sens dubte, aquestes manifestacions fetes des de Catalunya augmenten el sentiment anticatalà que hom percep actualment i afermen el rebuig a reconèixer la realitat lingüística de la Franja i, per tant, a donar el nom de català a la llengua que s'hi parla.

És per això que les associacions que aglutina la *Plataforma Aragonesa No Hablamos Catalán*, davant la manca de criteris lingüístics per a negar l'existència del català a l'Aragó, incideixen en la pertinença de la Franja a la Comunitat Autònoma aragonesa, en la defensa de la identitat aragonesa de la gent de la Franja, cosa que, d'altra banda, mai no ha estat negada per la majoria dels qui afirmem que allí es parla català, malgrat ser titllats, amb tot, de *pancatalanistes*.

En definitiva, les actuacions de les institucions aragoneses, d'una banda, i les declaracions de les catalanes, d'una altra, no han afavorit ni afavoreixen que la llengua catalana sigui assumida com a signe d'identitat per la majoria de la població de la Franja. Més aviat tot el contrari.

4. FINAL

Segons els arguments presentats fins aquí, només es pot concloure que les relacions entre llengua i identitat social a la Franja són complexes i que avui la llengua catalana no hi determina la identitat col·lectiva (simplement la condiciona en determinats aspectes). En síntesi, els factors que ocasionen aquesta situació són: 1) el desconeixement que els habitants de la Franja encara tenen dels llocs on, a l'Aragó, es parla català; 2) la fragmentació dialectal de la Franja; 3) la consideració a la qual són sotmesos aquests habitants pel fet de ser catalanoparlants, tant des de Catalunya com des d'Aragó, tant pels poders públics com per alguns grups socials; 4) l'ocultació de la catalanitat lingüística, ja que hom corre el risc de ser rebut amb certes objeccions o prevencions per part de l'interlocutor; 5) la intervenció de les institucions polítiques sobre la realitat lingüística de la zona.

Per tal d'aconseguir que els habitants de la Franja puguin fer explícits llurs trets lingüístics catalans en qualsevol circumstància i moment, hauria de disminuir aquesta presió hostil que arriba des d'Aragó, començant per les mateixes institucions, acceptant la

7. Veg. http://www.iec.cat/institucio/documents/20_06_2012_arago.pdf.

catalanitat lingüística (i també cultural) de la Franja (fet sobre el qual ja va cridar l'atenció l'estudi sociolingüístic de la Universitat de Saragossa), però també s'hauria d'eliminar el missatge intervencionista que es propaga des de Catalunya, convertit per alguns sectors en annexionista.

Però, com aconseguir-ho? Que les coses vagin en aquesta direcció, a hores d'ara, és francament difícil. Com afirma Josep Bada en una de les seves *PeNsadillas* del 10 de novembre de 2013, «el rebuig del català és (a l'Aragó) un tema menor, i un símptoma d'una cosa pitjor. No és la llengua, el nostre problema és la intolerància i la incapacitat de sortir a l'encontre de l'altre».⁸

8. Veg. <http://pensadillas.blogspot.com.es/2013/11/tva-un-mon-modelo-ejemplar-de-television.html#more>.